

CAVİD ƏLİSGƏNDƏRLİ
Bakı Dövlət Universiteti
 e-mail: javid_alisgandarli@yahoo.com

CƏNUBİ QAFQAZDA NÜVƏ TƏHLÜKƏSİZLIYI PROBLEMI

Açar sözlər: Cənubi Qafqaz, nüvə təhlükəsizliyi, siyasi maraqlar, atom elektrik stansiyası (AES), Metsamor, Buşer

Ключевые слова: Южный Кавказ, ядерная безопасность, политические интересы, атомная электростанция (АЭС), Мецмор, Бушер

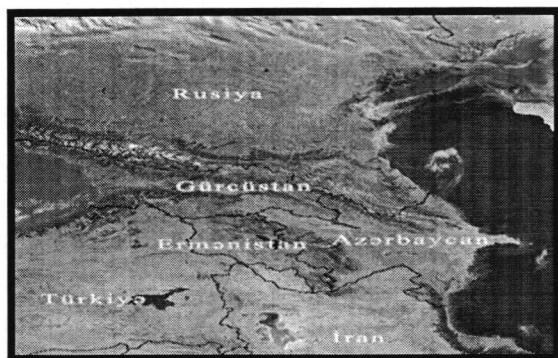
Keywords: South Caucasus, nuclear security, political interests, nuclear Power Plant (NPP), Metsamor, Bushehr

Nüvə təhlükəsizliyi anlayışı. XXI əsrdə beynəlxalq aləmdə baş verən qloballaşma prosesi, geosiyasi dəyişikliklər fonunda dünya yeni hədələrlə üzləşmişdir. Ən ciddi hədələrdən biri nüvə təhlükəsizliyi məsələsidir. Nüvə təhlükəsizliyinin siyasi, iqtisadi, ekoloji və s. tərəfləri mövcuddur.

Nüvə təhlükəsizliyinin əsas aspektləri:

- nüvə terrorçuluğuna qarşı mübarizə;
- nüvə materiallarının və nüvə qurğularının mühafizəsi;
- nüvə materiallarının qanunsuz dövriyyəsinin qarşısının alınması;
- ekoloji təhlükəsizlik

Ümumilikdə nüvə təhlükəsizliyi problemi xüsusi tədqiqat mövzudur. Lakin hazırkı məqalədə Cənubi Qafqaz regionunda nüvə təhlükəsizliyi məsələlərinə aydınlıq gətirməyə çalışacağıq.

Cənubi Qafqazda siyasi maraqlar. Məlum olduğu kimi, Qafqaz regionu hələ XIX əsrin əvvəllərində Rusiya-İran müharibələri nəticəsində bu iki imperiya arasında bölüşdürülmüşdü. Cənubi Qafqaz Rusiyanın maraqları dairəsinə daxil edilmişdi və bu vəziyyət XX əsrin 90-cı illərinə qədər belə də davam etdi. Yalnız 1991-ci ildə SSRİ-nin dağılması ilə 3 Cənubi Qafqaz respublikasının müstəqillik əldə etməsi nəticəsində vəziyyət dəyişdi, Cənubi Qafqaz regionu yenidən dünya dövlətlərinin maraqları sistemində daxil oldu. ABŞ, Qərbi Avropa, region dövlətləri olan Rusiya, Türkiyə və İran Qafqazda öz maraqlarını təmin etmək uğrunda mübarizəyə qoşuldular. Dünya güclərinin Qafqazda ümumi və xüsusi maraqları mövcuddur.

Ümumi maraqlar

- Təhlükəsizlik məsələləri (nüvə təhlükəsizliyi, terrorozimlə mübarizə)
- Nəzarətsiz zonalar (silah alveri, narkotrafik, insan alveri)
- Ekoloji problemlər

Xüsusi maraqlar

ABŞ-ın və Qərbi Avropanın maraqları

- enerji maraqları
- təhlükəsizlik (terrorçuluqla mübarizə, nüvə silahlarının yayılmaması, hərbi münaqişələrin qarşısının alınması və regiondakı ölkələrin ərazi bütövlüyünün bərpası və ya qorunub saxlanması)
- demokratik islahatlar

Rusiyanın maraqları

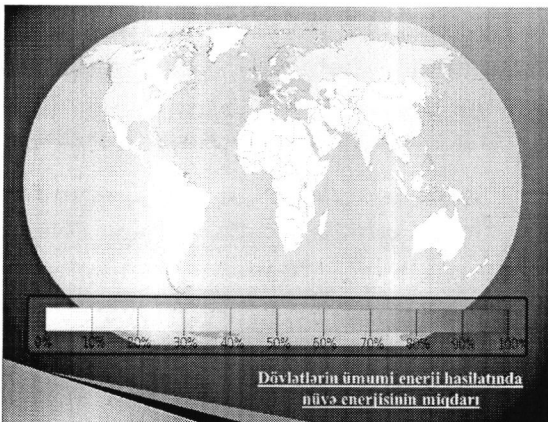
- Tarixi müstəmləkəçilik yaddaşı
- Coğrafi yaxınlıq
- Cənub sərhədlərinin "təhlükəsizliyi" (digər region dövlətləri olan Türkiyənin və İranın, həmçinin Qərb dövlətlərinin və ABŞ-ın Qafqazı təsir dairələrinə daxil etmə cəhdlərinin qarşısını alma marağı)

Türkiyənin maraqları

- Tarixi bağlılıq
- Strateji maraqlar
- Hərbi təhlükəsizlik maraqları
- İqtisadi maraqlar

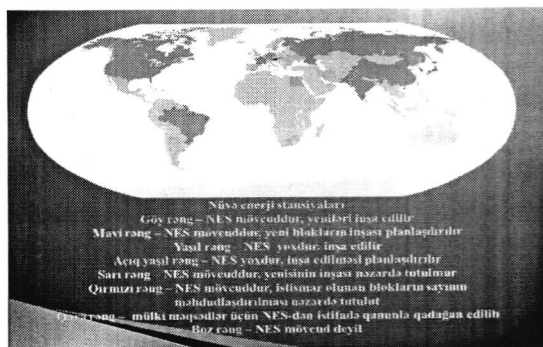
İranın maraqları

- Böyük güclərin (xüsusilə ABŞ-ın, Qərbin, Rusiyanın və Türkiyənin) bölgəyə istiqamətlənmiş planlarına mane olmaq
- Müstəqil Azərbaycanın İran sərhədləri içərisindəki Azərbaycan türkləri üzərində mümkün təsiri məhdudlaşdırmaq
- Bölgədəki təbii sərvətlərin xarici şirkətlər tərəfindən istehsalına və bu qaynaqların beynəlxalq bazarlara çatdırılmasına mane olmaq (həm Qərb güclərinin bölgəyə yerləşmələrini önləmək, həm də istehlakçı kimi özünə rəqib yaranmasına mane olmaq).

Bir az əvvəl "ümumi maraqlar" deyərəkən təhlükəsizlik məsələsini qeyd etdik və "nüvə təhlükəsizliyi", "terrorizmlə mübarizə" deməklə kifayətləndik. Şübhəsiz ki, bu məsələlərə toxunacağıq. Amma bir məqamı qeyd etmək istəyorduk yeri gəlmişkən – enerji təhlükəsizliyinin təmin olunması məsələsi dünya dövlətlərinin qarşısında duran əsas problemlərdən biri, milli dövlət maraqlarının əsas hissəsidir. Hazırda dünya dövlətləri enerji çatışmazlığı problemi ilə üz-üzə qalıblar və heç kimə sirr deyil ki, alternativ enerji mənbələrinin (külək enerjisi, günəş enerjisi və s.) aşkarlanması, istismara verilməsi ətrafında gərgin müzakirələr gedir. Hazırda dünyada hasil olunan enerji ehtiyatlarının 40%-i AES-lərin payına düşür. Müxtəlif rəqəmlərə rast gəlmək mümkündür. Bəzi ölkələrin enerji təminatı bir qədər çox, bəzi ölkələrdə isə bir qədər az AES-lərdən əldə olunan enerji hesabına ödənilir. Məsələn, Fransa 75%, Belçika və Slovakiya 50%, Almaniya və Ukrayna 25%, Rusiya və ABŞ 25%-dən çoxunu, Çin və Hindistan isə 10%-dən az enerji təminatlarını AES-lərin hesabına ödəyirlər (1).

Tarix və onun problemləri, № 3 2012

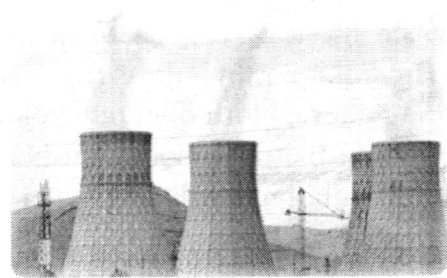

Hazırda dünyada:

- Atom elektrik stansiyasına sahib 31 ölkə
- Atom elektrik stansiyası inşa edən 17 ölkə
- İlk dəfə AES inşa etmək istəyən 15 dövlət (o cümlədən, Azərbaycan (Nəvahi) və Türkiyə (Mərsin))
- Yeni AES inşa etməyi düşünən 11 ölkə (o cümlədən, Ermənistan)
- Daha əvvəl AES olan, lakin hazırda dövrə xarici olan 5 ölkə var (2).

İndi isə mövzumuz haqda. Nüvə təhlükəsizliyinin 4 əsas aspektini qeyd etmişdik - nüvə terrorçuluğuna qarşı mübarizə; nüvə materiallarının və nüvə qurğularının mühafizəsi; nüvə materiallarının qanunsuz dövriyyəsinin qarşısının alınması və ekoloji təhlükəsizlik. “Cənubi Qafqaz regionu hazırda real olaraq bu təhlükələrdən hansı ilə təhdid olunur?” sualına cavab verməli olsaq, fikrimcə ən real olanı enerji təhlükəsizliyi və ekoloji problemlər önə çəkilmişdir.

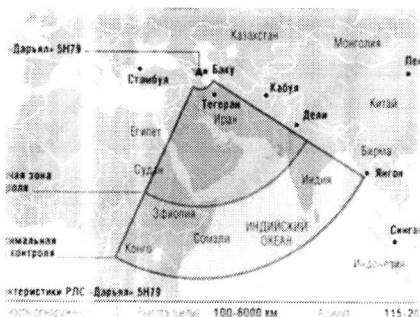
Cənubi Qafqazın 3 müstəqil dövlətindən ikisi – Gürcüstan və Ermənistanın enerji çatışmazlığı problemi var. *Azərbaycan* hələ ki, bu problemdən uzaqdır. Amma yaxın gələcək üçün Azərbaycan da bu haqda fikirləşməli olacaq. Hətta bu məqsədlə hələ ötən əsrin 80-ci illərində Azərbaycanda AES tikintisi haqda məsələ gündəmə gəlmiş (Nəvahidə yer də müəyyənləşdirilmişdi), bir neçə il bundan əvvəl yenidən aktuallaşmışdı (özültökmə işləri də görülmüşdü). Lakin azərbaycanlı mütəxəssislər belə hesab edirlər ki, Azərbaycanda AES tikintisi yaxın vaxtların işi deyil və 2020-ci ildən tez reallaşa bilməz. *Gürcüstan* enerji ehtiyaclarının ödənməsində Rusiya, Azərbaycan və Türkiyənin yardımından istifadə edir. Rusiya ilə münasibətlərində problemlər yaşamasına baxmayaraq, ehtiyac hiss etdiyində Türkiyə və Azərbaycanın yardımını ilə vəziyyəti normallaşdırmağa bilər. *Ermənistanda* isə məsələ başqa cürdür. Azərbaycan ərazilərini işğal etməsi, buna cavab olaraq blokada şəraitinə düşməsi ilə Ermənistan özünün regionda təcrid olunmuş vəziyyətə düşməsinə səbəb olub. Əsas müttəfiqi Rusiya ilə ümumi sərhədlərinin olmaması, Rusiya-Gürcüstan münasibətlərindəki gərginlik Ermənistan üçün əlavə qaçılmaz problemlər yaradır. İran Ermənistan üçün “nəfəslik” rolunda çıxış edir. Ermənistan enerji təminatının 40%-ni hələ SSRİ dövründə, daha dəqiq desək ötən əsrin 70-ci illərində inşa edilmiş və istismar müddəti 2001-ci ildə başa çatmış Metsamor AES-in hesabına, 60%-ni isə Rusiya, İran və sovet dövründə istifadəyə verilmiş 2 Su Elektrik Stansiyası hesabına ödəyir.

Metsamor region üçün ekoloji baxımdan da çox böyük təhlükə mənbəyidir. Yerevandan 40 km kənarda fəal zəlzələ zonasında inşa edilib. Stansiyanın çərçivəsində 5 tektonik çat var. Onlardan biri stansiyadan 34 kilometr, ikincisi 16 kilometr, daha biri isə 500 metr məsafədədir. 1988-ci ildə baş vermiş zəlzələnin mərkəzi Metsamor stansiyasından 75 kilometr aralıda idi. O zaman təhlükəsizlik baxımından stansiyanın fəaliyyəti dayandırılmışdı. 1995-ci ildə ciddi enerji böhranı ilə

üzlən Ermənistan hökuməti beynəlxalq tənqidlərə baxmayaraq, stansiyanın işini bərpa etdi. 1995-ci ildə Avropadan və ABŞ-dan Metsamor stansiyasının təhlükəsizlik standartlarının artırılmasına milyonlarla dollar pul xərclənib. Avropa Birliyi bu stansiyanın köhnə və az

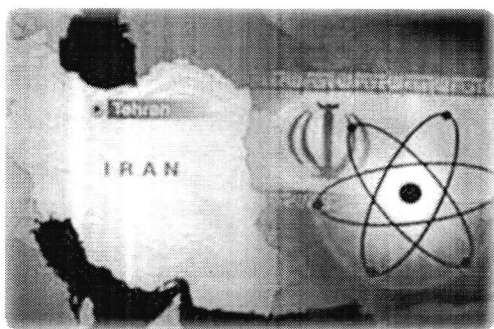
etibarlı olduğunu bildirib. Ermənistan rəsmiləri isə ölkənin elektrik enerjisinə tələbatının 40 faizinin istehsal edildiyi bu stansiyadan əl çəkməməkdə israrlıdırlar. Onların iddialarına görə, Metsamor stansiyasının reaktorları 8 bal gücündə zəlzələyə davamlıdır. Bundan başqa, guya ki, Metsamor stansiyasının soyutma sistemi Yaponiyanın «Fukusima» stansiyasının sistemindən daha etibarlıdır ki, bu da fəlakət baş verəcəyi təqdirdə xüsusi əhəmiyyətə malikdir. 2016-cı ildə hazırki stansiyanın yerinə daha güclü və Qərbi standartlarına uyğun atom elektrik stansiyası tikməyi, sovet dövründə tikilən stansiyanın isə 2017-ci ildə sökülməsi planlaşdırılır (3).

Regionun ekoloji təhlükəsilliyinə daha bir təhdid Azərbaycanda mövcud olan Qəbələ RLS-dir. SSRİ-nin Raketdən Müdafiə Kompleksinin 8 əsas stansiyasından biri olmuşdur. 1985-ci ildə istismara verilmişdir. Texniki parametrlərinə görə dünyada anoloqu yoxdur, 6000 km radiusdakı məsafəni nəzarətdə saxlamağa qadirdir, bu isə İran, Türkiyə, Hindistan daxil olmaqla Yaxın Şərqi bütövlükdə, həmçinin Hind Okeanı və Avstraliya qitəsinin müəyyən bir qismini izləmək imkanı verir. Stansiya həmçinin bu ərazilərdən atılmış orta məsafəli, nüvə başlıqlı

raketlərin ilk atış anından etibarən onların trayektoriyasını müəyyən edə bilir. Stansiya SSRİ dağıldıqdan sonra Azərbaycanın mülkiyyətinə çevrilmişdir. Azərbaycan 2002-ci ildə stansiyanı Rusiyaya 2012-ci ilə kimi il ərzində 14 mln. dollar ödəməklə icarəyə vermişdir. Hazırda stansiyada 1400 nəfər Rusiya hərbiçisi qulluq edir, həmçinin Azərbaycan mütəxəssisləri də fəaliyyət göstərirlər. Ümumilikdə stansiyada 2000 nəfər fəaliyyət göstərə bilər.

Cənubi Qafqazdakı nüvə stansiyaları ətrafındakı siyasi oyunlar. Cənubi Qafqazın nüvə təhlükəsizliyindən danışarkən hər dəfə mütləq İranın nüvə məsələsi də “yada düşür”. yəni bu haqda danışmaq mümkün olmur. İranın nüvə məsələsi nə deməkdir və onun Cənubi Qafqazla bağlılığı nədir?

İranda nüvə sahəsində tədqiqatlar 1957-ci ildə İranla ABŞ arasında “Atom sülh üçün” proqramı çərçivəsində müqavilə imzalanması ilə başlanıb. Proqram atom enerjisindən dinc məqsədlər üçün istifadə nəzərdə tutur. ABŞ İranı nüvə qurğuları və avadanlıqla təmin etməyi, həmçinin nüvə sahəsində mütəxəssislər hazırlamağı öhdəsinə götürürdü bu müqavilə ilə. Bir şərtlə ki, inşa olunacaq obyektlərin monitorinqi və hasil olunacaq enerjinin dinc məqsədlərlə istifadəsinə nəzarət ABŞ-da qalacaqdı.

1967-ci ildə mövcud müqavilə çərçivəsində MAQATE-nin texniki dəstəyi ilə ABŞ İrana yanacaq qisminə 5,5 kq zənginləşdirilmiş urana malik olan tədqiqat reaktoru olan nüvə elmi-tədqiqat mərkəzinin yaradılmasına yardım etdi. Həmin il ABŞ elmi-tədqiqat mərkəzini hər il 600 qr pluton hasil etmək gücünə malik kameralarla təchiz etdi. Beləliklə, İranda nüvə enerjisi sahəsində elmi-tədqiqat işlərinə başlandı (4).

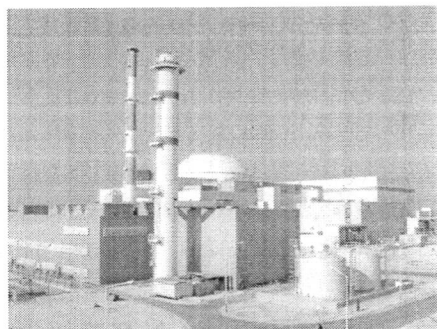
70-ci illərin əvvəllərində İran enerji kompleksinin diversifikasiyası proqramını qəbul etdi. Həmin dövrdə ABŞ-ın regionda geopolitik müttəfiqi olan İran 1983-cü il üçün “Qərbi Asiyanın Yaponiyası” olmaq iddiasında idi (5). 1974-cü ilin martında şah Məhəmməd Pza Pəhləvi İranın nüvə enerjisinin inkişafı planını bəyan etdi. Plana görə, ümumilikdə 23 atom

Tarix və onun problemləri, № 3 2012

reaktorunun inşası, həmçinin qapalı nüvə enerjisi siklinin yaradılacağı nəzərdə tutulurdu. ABŞ 6-8, Almaniya Federativ Respublikası 4, Fransa 8 reaktor verməli idilər. Bundan əlavə Kanada istehsalı olan reaktorların da veriləcəyi nəzərdə tutulurdu. AES-in inşası üçün ilk məkan olaraq Fars körfəzi sahilində Buşer və İranın cənub-qərbində Korun çayı sahilində Axxvaz müəyyənləşdirildi. Diversifikasiya işləri 1994-cü ilə qədər başa çatmalı idi. Buşer enerji blokları 1980 və 1981-ci illərdə alman mütəxəssislərinin, Axxvaz enerji blokları isə 1983 və 1984-cü illərdə fransız mütəxəssislərin iştirakı ilə işə salınmalı idilər (6).

MAQATE-nin 1974-cü ilə aid proqnozuna görə, İran 1981-ci ildən başlayaraq 1988-ci ilə qədər hər il 1 enerji bloku, 1988-1990-cı illərdə isə - hər il 2 enerji bloku istismara verə biləcəkdə. Nəzərdə tutulan proqramın yerinə yetiriləcəyi təqdirdə İranın bütünlükdə enerji hasilatının 25%-i nüvə stansiyalarının payına düşəcəkdə.

Lakin İranda İslam inqilabından sonra mövcud rejimin dəyişməsi ilə İranın nüvə məsələsinə yanaşma da dəyişdi. Əsil "oyunlar" da bundan sonra başladı. Yeni rejimin ABŞ-ı "böyük şeytan", Rusiyanı isə "kiçik şeytan" adlandırmasına baxmayaraq, "düşmənim düşməni dostumdur" prinsipi ilə hərəkət edən İran nüvə məsələsində "kiçik şeytanla" əməkdaşlıq edir və ondan kifayət qədər dəstək alır. İranın nüvə sahəsində tədqiqatlarını davam etdirməsindən narahat olan ABŞ kəşfiyyatının məlumatına görə, İranın nüvə sahəsində tədqiqatlarının hazırkı tempi ona imkan verəcək ki, yaxın 5-10 il ərzində İran nüvə silahına malik ola bilsin (7).

Son məlumatlara görə, Buşer Atom Elektrik Stansiyası 2012-ci il sentyabr ayının 3-də İranın elektrik enerjisi şəbəkəsinə qoşulub. Bu barədə məlumatı İranın Mehr agentliyi yayıb. Hal-hazırda şəbəkəyə 60 MVt enerji daxil olur. Sentyabrın 11-də AES-nin rəsmi açılışı olacaq. İranın Atom Enerjisi Təşkilatının (İAET) rəhbəri F.Abbasinin sözlərinə görə, Buşer AES cari il payızın sonlarına qədər tam gücü ilə istifadəyə verəcək və istehsal gücü 1000 MVt olacaq (8).

Nəticə. Əvvəldə qeyd etmişdik ki, Cənubi Qafqaz regionu hazırda real olaraq enerji təhlükəsizliyi və ekoloji problemlərlə təhdid olunur. Mövcud təhdidlərin aradan qaldırılması üçün müəyyən işlərin görülməsi vacibdir. Bu baxımdan təkliflərimizi 3 istiqamətdə qruplaşdırma bilərik.

1. Enerji təhlükəsizliyi və bununla bağlı olaraq nüvə təhlükəsizliyi məsələsi.

Cənubi Qafqazda nüvə təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədilə nüvədən azad edilmiş zona (Nuclear free zone) yaradılması təklifi nəzərdən keçirilə bilər. Belə zonalar əvvəllər Afrikada, Mərkəzi Asiyada, Cənub-Şərqi Asiyada, Sakit okeanın cənub hissəsində, Latin Amerikasında və Karib dənizi hövzəsində yaradılıb.

Başqa sözlə, Ermənistanda Metsamor AES-in bağlanması lazımdır.

Lakin sadəcə AES bağlanmalıdır deməklə problem həll olunmuş sayılmamalıdır. Regionun enerji təhlükəsizliyini həll etmək üçün region dövlətləri özləri də bu gün bütün dünyada çox aktual olan "alternativ enerji mənbələrinin" axtarışına qoşulmalıdırlar. Regionun fiziki, coğrafi imkanları genişdir. Lazımi mütəxəssislərin hazırlanması, elmi-tədqiqat

mərkəzlərini açılması ilə problemin həllini bir qədər sürətləndirmək mümkün ola bilər. Yaxud Metsamor AES-in bağlanması qarşılığında Azərbaycan Ermənistanın enerji ehtiyaclarının ödənməsində ona yardım edə bilər.

Müxtəlif variantlar mümkün ola bilər və hər biri də ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirilib, dəyərləndirilib. Əlbəttə ki, bu məsələdə son söz mütəxəssislərin olmalıdır. Lakin istənilən həll variantı yalnız və yalnız işğal olunmuş Azərbaycan torpaqları azad edildikdən sonra mümkün ola bilər.

2. Ekoloji problemlərlə bağlı təhdidlər.

Burada 2 məqam xüsusilə vacibdir. Regionun ekoloji durumuna real təhlükənin 2 mənbəyi mövcuddur hazırda. Bunlar:

1. Metsamor AES;
2. Qəbələ RLS.

Metsamoru bir az əvvəl bağladıq, qaldı Qəbələ RLS. Fikrimcə, icarə müddəti başa çatdıqdan sonra Qəbələ RLS-in bağlanması lazımdır. Qeyd edildiyi kimi, Qəbələ RLS SSRİ-nin havadan müdafiə sistemi stansiyalarından biri olub. Hazırda SSRİ yoxdur. Azərbaycan müstəqil dövlət olaraq həm region dövlətləri ilə, həm də bütünlükdə dünya dövlətləri ilə münasibətlərində balanslaşdırılmış siyasət yeridir və belə hesab edirəm ki, Azərbaycana havadan hərbi müdaxilə təhlükəsi yoxdur. Real hərbi təhdid Ermənistan gəlib ki, bu məsələdə heç Qəbələ RLS də “köməyimizə gələ bilməyib”. Bu baxımdan mövcud RLS-in bağlanması zamanı çatmış məsələdir, fikrimcə.

3-cü istiqamət: gələcəkdə real ola biləcək təhdidlər - Nəzarətsiz zona (silah qaçaqmalçılığı, narkotrafik, insan alveri) məsələsi.

Regonda nəzarətsiz zonaların olmaması üçün hazırda mövcud olan münaqişələr bütünlüklə həll olunmalıdır. Azərbaycanın və Gürcüstanın ərazisi bütövlüğü de-fakto olaraq təmin edilməlidir. İşğal olunmuş torpaqlar azad edilməlidir. Müxtəlif həll variantları mümkün ola bilər. Gürcüstanın da Abxaziya və Osetiya problemlərinin həll olunması istiqamətində mümkün ola biləcək bütün variantlar nəzərdən keçirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT:

1. <http://www.world-nuclear.org/info/reactors.html>
2. <http://www.iaea.org/> (MAQATE-nin rəsmi saytı)
3. <http://www.azadliq.org/content/article/2342745.html>
4. Boureston J., Ferguson Ch.D. Assessing Iran's Plutonium Reprocessing Capabilities: A Way to Obtaining Nuclear Weapons Material // FirstWatch Intern. - 2003. - June
http://www.iranwatch.org/privateviews/First%20Watch/perspex_fwi_plutoniumprocessing_0304.htm
5. Holden D. Shah of Shahs, Shah of Dreams // New York Times, 1974 May 26
6. Nuclear Proliferation and Safeguards / Office of Technology Assessment. - 1977. June. - Appendix Vol.2. Pt.1. - P.IV_21.
7. Iran's Nuclear Program: Production and Potential. Prepared Testimony by David Albright, Institute for Science and International Security (ISIS), Before the Senate Committee on Foreign Relations, May 17, 2006. - [S.1.], 2006. - P.1.
8. İran Büşer AES-i elektrik enerjisi şəbəkəsinə qoşdu / <http://www.milli.az/news/world/66521.html#popupInfo>

Tarix və onun problemləri, № 3 2012

9.Barzin N. L'Economie Politique de Développement de l'Energie Nucléaire en Iran (1957-2004): Thèse pour obtenir le grade de docteur de L'Ehess en Socioéconomie de Développement. - [S.l], 2004. - P.85).

10.<http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NWFZ.shtml>

11.Nuclear power: When the steam clears / The Economist. March 24, 2011.
<http://www.economist.com/node/18441163>

12.Арчил Гурманидзе. Грузия укрепила свою энергобезопасность с помощью Азербайджана - <http://www.blackseanews.net/read/12511/>

13.Ара Марджанян. Энергетическое будущее Южного Кавказа: электроэнергетика - http://www.csef.ru/studies/politics/projects/russian_armenian_relations/articles/1499/ (сайт Центра Стратегических Оценок и Прогнозов, Россия)

ДЖАВИД АЛИСКАНДАРЛИ
Бакинский Государственный Университет
e-mail: javid_alisgandarli@yahoo.com

ПРОБЛЕМА ЯДЕРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ

Как известно, Южный Кавказ еще в начале XIX века в результате русско-иранских войн была разделена между этими двумя империями. На Южном Кавказе утвердилась сфера влияния России и эта ситуация продолжалась до 90-х годов XX века. В 1991 году с развалом СССР и приобретением независимости тремя южнокавказскими республиками, Южный Кавказ вновь был включен в сферу интересов мировых держав. США, страны Западной Европы, также региональные силы – Россия, Турция, Иран вступили в борьбу за сферу влияния в регионе. Государства-соперники имеют общие и личные интересы на Кавказе. Одним из общих интересов является проблема безопасности региона. В период процессов глобализации, в сложившейся ситуации в условиях нового мирового порядка международное сообщество столкнулось новыми угрозами. Одним из наиболее серьезных вызовов безопасности является ядерная угроза. В рамках данной статьи делается попытка, внести ясность проблеме ядерной безопасности на Южном Кавказе, на фоне борьбы за сферу влияния мировых держав в регионе.

JAVID ALISKANDARLI
Baku State University
e-mail: javid_alisgandarli@yahoo.com

THE PROBLEM OF NUCLEAR SECURITY IN SOUTH CAUCASUS

The South Caucasus was divided between two empires following the Russian-Iranian wars in the 20s of 19th century, and this state of division continues to date. However, the situation began to change with the decline of the USSR and the establishment of the new independent states in 1991. The Caucasus was included to the sphere of interests of global powers. The United States, Western Europe, as well as the regional powers – Russia, Turkey, and Iran - joined the struggle to gain a sphere of influence in the region. This struggle is accompanied by special strain in South Caucasus. All rival states have their general and

specific interests in the Caucasus. One such general interest is the problem of the security in the region.

So that, the international world has encountered new threats in the context of geopolitical changes and globalization process, which took place in the 21st century. One of the most dangerous threats to international security is the nuclear proliferation problem. In this article, an attempt is made to clarify the issues of nuclear protection in the South Caucasus on the ground of struggle of global powers for their interests.

Rəyçilər: t.ü.f.d.S.F.Ruintən, t.e.d.M.B.Fətəliyev

Bakı Dövlət Universiteti "Türk və Qafqaz xalqları tarixi" kafedrasının 30 dekabr 2011-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №3).